

DOSUĐIVANJE NAKNADE ŠTETE U KRIVIČNOM POSTUPKU — GDJE STOJIMO I KAKO DALJE?

Sud Bosne i Hercegovine je 2015. godine donio presudu koja je obilježila početak nove sudske prakse, kada je preživjeloj ratnog silovanja dosudio naknadu štete za zločin koji je pretrpjela. Jednim postupkom, počinitelji su osuđeni na kaznu zatvora i obavezani na isplatu novčane naknade za dugotrajne posljedice koje je zločin silovanja ostavio na život ove preživjele, uključujući strah, duševnu bol i umanjenje opće životne aktivnosti. Danas, sedam godina kasnije, u ukupno 19 slučajeva bh. sudovi su za 23 žrtve ratnih zločina dosudili naknadu štete u okviru krivičnog postupka. Da li je, i u kojoj mjeri, ova sudska praksa odgovorila zadatku omogućavanja potpunije pravde za žrtve ratnih zločina?

Krajem 2022. godine Kantonalni sud u Bihaću je prvostepenom presudom [osudio](#) Senada Salkića na 12 godina zatvora, te ga obavezao da preživjeloj ratne torture i dvije preživjele ratnog seksualnog nasilja isplati 86.370 KM na ime nematerijalne štete, što je ujedno i najveći ukupni iznos naknade nematerijalne štete ikada dosuđen u okviru krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini. No ovaj predmet značajan je i po brojnim drugim primjerima pozitivne prakse. Prije svega, Kantonalno tužilaštvo u Bihaću je sprovelo čitav niz radnji kako bi osiguralo da imovinskopravni zahtjev bude adekvatno uložen a kasnije i isplaćen, tako što su blagovremeno informisali žrtve o njihovom pravu da zahtijevaju naknadu, a nakon što je imovinskopravni zahtjev uložen, sproveli su istražne radnje o imovini optuženog kako bi olakšali kasniju naplatu. Pored toga, ovaj slučaj je dobar pokazatelj značaja angažmana mehanizama za besplatnu pravnu pomoć, budući da je dvije oštećene u ovom predmetu zastupao Kantonalni zavod za pružanje besplatne pravne pomoći u Bihaću, što je ujedno i prvi entitetski zavod koji je pružio podršku žrtvama za ulaganje imovinskopravnog zahtjeva. Također, imajući u vidu kako je većina naknada u krivičnom postupku do sada dosuđena preživjelim ratnog silovanja, značajno ohrabrenje i za žrtve drugih zločina je činjenica da je ovo drugi predmet u BiH gdje je naknada dosuđena žrtvama ratne torture. Za kraj, ovo je treća presuda na entitetskom nivou koja obavezuje počinitelje ratnih zločina na isplatu naknade štete. Imajući u vidu kako Revidirana državna strategija za procesuiranje ratnih zločina predviđa prenošenje manje kompleksnih predmeta na entitetski nivo, ova presuda je dobar pokazatelj kako se prakse državnog pravosuđa mogu adekvatno slijediti i na nižim nivoima.

Uspjeh rada pravosuđa i tijela za besplatnu pravnu pomoć u Bihaću pozitivan je primjer kako je moguće odgovoriti na prepreke koje se javljaju tokom sprovođenja ove sudske prakse. Šta je do sada kočilo uspjeh dosuđivanja i isplate naknada šteta u krivičnom postupku?

TUŽITELJI/CE NISU ADEKVATNO INFORMISALI PREŽIVJELE O NJIHOVOM PRAVU NA IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEV U KRIVIČNOM POSTUPKU

Jedan od prvih problema koji se javlja tokom ovih postupaka je da žrtve nisu na vrijeme i adekvatno upoznate sa pravom na ulaganje imovinskopravnog zahtjeva. Brojne žrtve su tek tokom suđenja bile upoznate sa ovim pravom, no praska pokazuje da je to isuviše kasno.

Shodno tome, obaveza tužitelja/ica je da što prije i što detaljnije upoznaju oštećenu/og sa pravom da zahtijevaju naknadu štete i da izdaju naredbe za vještačenje kako bi se utvrdile posljedice zločina. Ipak, iz godine u godinu, sve više tužitelja/ica postupa u skladu sa svojim obavezama, što je evidentno i kroz uočen porast broja uloženi imovinskopravnih zahtjeva. Za više informacija o korisnim savjetima kako zahtijevati naknadu štete pogledajte [Vodič za ostvarivanje naknade štete u krivičnom postupku \(imovinskopravni zahtjev\)](#).

PREŽIVJELI/E NISU IMALI/E PRAVNU POMOĆ

Adekvatna pravna pomoć se pokazala kao neizostavan element uspješno dosuđeni imovinskopravnih zahtjeva. Međutim, dio žrtava nije u finansijskoj mogućnosti da si istu priušte. BiH već ima urede koji pružaju besplatnu pravnu pomoć i neophodno je da žrtvama pomognu i sa ovih zahtjevima. **Ohrabrujuće je da su Ured za pružanje besplatne pravne pomoći Ministarstva pravde BiH i neki od entitetskih zavoda za pružanje besplatne pravne pomoći pružili podršku žrtvama u sedam skorijih predmeta u kojima je dosuđena naknada štete i za pet imovinskopravnih zahtjeva uloženi ove godine.** Ovu pozitivnu praksu potrebno je nastaviti, a da bi pravna pomoć bila adekvatna i blagovremena potrebno je adresirati i problem potkapacitiranosti i manjka resursa ovih ureda.

POČINITELJI SU “SAKRILI” IMOVINU KAKO BI IZBJEGLI PLAĆANJE NAKNADE

Pozitivne presude nisu dovoljne ukoliko se iste i ne sprovode, a najčešća prepreka za isplate naknada, koja se javila tokom godina, je kada su počinitelji/ce lošeg imovnog stanja ili su ranije otuđili/e svoju imovinu. Efektivnoj isplati dosuđene naknade nematerijalne štete mogu doprinijeti radnje tužitelja/ica u vidu istrage imovine počinitelja, te potom pružatelja/ica besplatne pravne pomoći koji mogu zahtijevati mjere kojim se osigurava naplatu ukoliko se naknada dosudi. Ipak, i na polju izvršenja ovih presuda jasni su pomaci — **od 17 pravosnažnih presuda, u šest predmeta, tj. trećini predmeta, su počinitelji isplatili ili počeli isplaćivati dio ili puni iznos dosuđene naknade žrtvama.** U skoro svim ostalim predmetima izvršni postupci su još u toku.

KAKO DALJE?

Da bi naknade u okviru krivičnih postupaka bile dosuđene, a da ih počinitelji na kraju i plate, tužilaštva, sudovi i pružatelji/ce pravne pomoći i zastupnici žrtava se moraju zauzeti da se iskoriste sve raspoložive mjere. To podrazumijeva prvenstveno da tužitelji/ce trebaju da blagovremeno informišu žrtve o ovoj mogućnosti, i da izdaju potrebne naredbe za vještačenje. Oni nadalje u okviru istrage trebaju da utvrde imovno stanje počinitelja/optuženih u cilju stvaranja uslova za određivanje mjera obezbjeđenja imovine, što u konačnici olakšava kasniju naplatu naknade štete. S druge strane, svim preživjelim mora biti zagarantovana besplatna i adekvatna pravna pomoć, kako bi uspješno ulagali imovinskopravne zahtjeve. Dosadašnji primjeri naplaćenih naknada nematerijalne štete pokazuju da je to moguće isključivo uz predan rad svih aktera uključenih u ovaj proces. Nažalost, takva praksa se još uvijek

nedovoljno primjenjuje. Pored toga, u nekim slučajevima, iako je imovinskopravni zahtjev uložen, bh. sudovi žrtve sa njihovim zahtjevima i dalje upućuju na parnični postupak, zbog čega je bitno da se sudovi odvaže da dosuđuju naknadu štete u krivičnom postupku tamo gdje je moguće. Za više informacija, pogledajte analizu [Procjena djelotvornosti zahtjeva za naknadu štete u krivičnom postupku](#).

Tokom protekle godine, vođene su intenzivne rasprave o ovoj sudskoj praksi. Dok su sa jedne strane stručnjaci/kinje ukazivali kako je dosuđivanje naknade štete u okviru krivičnog postupka pozitivna praksa, jer pored kazne zatvora, počinitelji/ce bivaju obavezani i na plaćanje pravične naknade unutar jednog procesa, što ne samo da pruža dodatnu satisfakciju žrtvama, već štedi vrijeme i novac kako samih žrtava tako i pravosuđa, drugi su propitivali da li ova praksa funkcionira samo zbog značajnih napora pojedinih pravosudnih aktera i organizacija. Tokom vođenja takvih rasprava, iz vida se ne smiju izgubiti tri stvari. **Prvo**, za uspostavljanje i dalje razvijanje bilo koje sudske prakse i strukturalnih promjena neophodno je vrijeme, što je ključ da procesi i presude budu usavršeni ali i dalekosežni za širi spektar zločina. Pa tako, iako se praksa ulaganja i dosuđivanja imovinskopravnih zahtjeva do sada najviše odnosila na zločine ratnog seksualnog nasilja, ona se trenutno širi i razvija i u odnosu na druge predmete, uključujući i druga djela ratnih zločina i neka druga djela, poput trgovine ljudima, doprinoseći na taj način širem cilju prevencije i odgovora na zločine, posebno kada je riječ o rodno zasnovanom nasilju. **Drugo**, kao organizaciji koja je značajno uticala na proces uspostavljanja i razvoja ove prakse, posebno nam je drago posmatrati da je ona postala uobičajen i sastavni dio mnogih postupaka bez potrebe za podsticajem i involviranjem naše organizacije. Naime, statistički posmatrano, više od polovine predmeta dosuđivanja imovinskopravnih zahtjeva su rezultat samostalnog rada i provođenja obaveza pravosudnih aktera i pružatelja besplatne pravne pomoći. **Najzad**, i još najvažnije, iz vida se ne smije izgubiti [glas preživjelih žrtava](#), koje uprkos protoku vremena u ovoj sudskoj praksi ipak vide pozitivan signal društva, koji ih ohrabruje da se i dalje bore za pravdu i podrže one koji to čine.

“Nakon toliko godina nisam ništa očekivala, sa obzirom na ovo stanje. Tražila sam pravdu, davala izjave na raznim mjestima. Nakon 20 i kusur godina, on je osuđen na kaznu zatvora i određeno mu je plaćanje odštete. Meni itekako znači što su ga zatvorili, ali znači mi i što su donijeli tu presudu da on mora isplaćivati taj dio naknade, mada je on minimalan, ali neka i na taj način osjeti kako je nama bilo”, [kazala](#) je preživjela iz jednog od ranijih slučajeva, nakon što je počinitelj ratnog silovanja osuđen na kaznu zatvora i obavezan da joj isplati naknadu štete.